

Stavanger Verklaring over de Toekomst van Lezen

We leven in een tijdperk van steeds snellere en verdergaande digitalisering. Digitale technologieën bieden enorme mogelijkheden met betrekking tot de productie, opslag, toegang en overdracht van informatie, maar vormen tegelijkertijd een uitdaging voor bestaande manieren van lezen. In de afgelopen vier jaar heeft een groep van bijna 200 wetenschappers op het gebied van lezen, geletterdheid en het boekenvak uit heel Europa onderzoek gedaan naar de impact van digitalisering op manieren waarop wordt gelezen.

Papier en schermen bieden elk hun eigen manier om teksten te lezen. In de huidige hybride leesomgeving van papier en schermen zullen we de beste manieren moeten vinden om de voordelen van zowel papieren als digitale technologieën te benutten voor verschillende doeleinden en leeftijdsgroepen.

Onderzoek toont aan dat papier nog steeds de voorkeur heeft als leesmedium voor langere individuele teksten, met name wanneer wordt gelezen voor een dieper begrip en met het doel het gelezene beter te onthouden, en dat papier de beste ondersteuning biedt voor het lezen van lange informatieve teksten. Het lezen van lange teksten is van onschatbare waarde voor een aantal cognitieve prestaties, zoals concentratie en het vergroten van woordenschat en geheugen. Het is dus belangrijk dat we het lezen van lange teksten behouden en bevorderen als één van onze leesmodussen. Gezien het groeiende schermgebruik, zal een urgente uitdaging daarnaast zijn om manieren te ontdekken waarop het diep lezen van lange teksten in een schermomgeving wordt vergemakkelijkt.

Belangrijkste bevindingen:

- Individuele verschillen in vaardigheden en predisposities vormen unieke leerprofielen, die van invloed zijn op het vermogen van kinderen om digitale dan wel gedrukte bronnen te gebruiken en ervan te leren;
- Digitale tekst biedt uitstekende mogelijkheden om tekstpresentaties aan te passen aan individuele voorkeuren en behoeften. Goede effecten op begrip en motivatie zijn aangetoond in gevallen waar de digitale leesomgeving zorgvuldig werd

ontworpen met de lezer in gedachten;

- Digitale omgevingen bieden ook uitdagingen. Lezers zijn eerder geneigd hun begripvermogen te overschatten bij digitaal lezen dan bij het lezen van papier, vooral onder tijdsdruk, wat leidt tot meer skimming en minder concentratie op de tekst;
- Een metastudie van 54 studies met meer dan 170.000 deelnemers toont aan dat het begrip van lange informatieve teksten beter is bij het lezen van papier dan van schermen, vooral als de lezer onder tijdsdruk staat. Er werden geen verschillen waargenomen bij verhalende teksten;
- In tegenstelling tot de verwachtingen met betrekking tot het gedrag van 'digital natives', zijn dergelijke scherminferioriteitseffecten vergeleken met papier in de loop van de tijd eerder toegenomen dan verminderd, ongeacht leeftijd en eerdere ervaring met digitale omgevingen;
- Onze belichaamde cognitie (dat wil zeggen, dat wat en hoe we leren, weten en kunnen doen, afhangt van kenmerken van het hele fysieke lichaam) kan bijdragen aan verschillen tussen lezen van papier en lezen van schermen in termen van begrip en geheugen. Deze factor wordt onderschat door lezers, opvoeders en zelfs onderzoekers.

Deze bevindingen komen overeen met die in landen buiten Europa. In het licht van deze bevindingen hebben we de volgende aanbevelingen geformuleerd:

Aanbevelingen:

- Er moet systematisch en zorgvuldig empirisch onderzoek worden uitgevoerd naar de omstandigheden waaronder leren en begripvermogen worden versterkt – en van de omstandigheden waaronder deze worden gehinderd – in zowel papieren als digitale omgevingen.
- Studenten moeten strategieën worden aangeleerd waarmee zij diep lezen en hoog-niveau leesprocessen op digitale apparaten leren beheersen. Daarnaast blijft het belangrijk dat scholen en schoolbibliotheken studenten blijven motiveren om papieren boeken te lezen en daar ook tijd voor vrij maken in het curriculum.
- Leraren, docenten en andere onderwijskundigen moeten erop worden gewezen dat snelle en niet goed gemotiveerde vervanging van gedrukte tekst, papier en potloden door digitale technologieën in het lager onderwijs niet neutraal is. Tenzij ze

vergezeld gaan met zorgvuldig ontwikkelde digitale leermiddelen en leerstrategieën, kunnen ze negatieve effecten hebben op de ontwikkeling van begrijpend lezen en kritisch denkvermogen bij kinderen;

- Passende actie is nodig om betere richtlijnen te ontwikkelen voor de implementatie van digitale technologieën, met name in het onderwijs, maar ook in media-omgevingen in het algemeen. Met betrekking tot onderwijs heeft dit bijvoorbeeld betrekking op de ontwikkeling van empirisch gevalideerde instructie op het gebied van digitale vaardigheden (selecteren, navigeren, evalueren en integreren van digitaal aangetroffen informatie). Dergelijke digitale vaardigheden zijn in veel contexten toepasbaar, bijvoorbeeld in het omgaan met overheidscommunicatie en andere openbare informatie;
- Onderwijskundigen, leesspecialisten, psychologen en technologen moeten samenwerken om digitale hulpmiddelen (en gerelateerde software) te ontwikkelen die gebaseerd zijn op inzichten uit onderzoek naar de manier waarop digitale en papieren formaten worden verwerkt bij het lezen, inclusief de rol van belichaamde cognitie;
- Verder onderzoek naar digitaal leermateriaal moet worden uitgevoerd in betere samenwerking tussen technologieontwikkelaars en geesteswetenschappers en sociaalwetenschappelijke onderzoekers teneinde niet-vooringenomen en empirisch onderbouwde publieke discussie over de digitale transformatie mogelijk te maken.

Vragen voor toekomstig onderzoek

Naarmate het gebruik van digitale materialen voor zowel onderwijs als persoonlijk lezen toeneemt, rijzen er belangrijke vragen over de toekomst van het lezen, de pedagogiek van geletterdheid en het belang van tekstuele communicatie:

- In welke leescontexten en voor welke lezers kan het gebruik van digitale tekst het meest nuttig zijn?
- Omgekeerd, in welke domeinen van leren en literaire teksten moet het gebruik van het papieren medium worden aangemoedigd en gestimuleerd?
- Leidt de neiging om van schermen meer gefragmenteerd, minder geconcentreerd te lezen en het gelezene oppervlakkiger te verwerken ertoe dat skimming de standaard leesmodus wordt, die daarmee wordt overgedragen naar onze papieren leesgewoonten?
- Wordt onze gevoeligheid voor nepnieuws en vooroordelen versterkt door

overschatting van onze digitale leesvaardigheid?

- Wat kan worden gedaan om een diepere verwerking van teksten in het algemeen, en met name van teksten die op het scherm worden gelezen, aan te moedigen?

Wie zijn wij?

Evolution of Reading in the Age of Digitisation (E-READ) is een Europees onderzoeksinitiatief dat bijna 200 wetenschappers en wetenschappers van lezen, publiceren en lezen uit heel Europa samenbrengt om gezamenlijk de impact van digitalisering op het lezen te onderzoeken. Veel van ons onderzoek is gericht op hoe lezers, en met name kinderen en jonge volwassenen, geschreven tekst begrijpen en de inhoud onthouden bij het gebruik van gedrukte dan wel digitale materialen. De leden en relevante belanghebbenden van dit door de EU gefinancierde COST-onderzoeksinitiatief zijn op 3-4 oktober 2018 bijeengekomen in Stavanger, Noorwegen, om de belangrijkste bevindingen van vier jaar empirisch onderzoek en de discussies daarover (2014 – 2018) te bespreken. De Stavanger-verklaring met betrekking tot de toekomst van het lezen is een samenvatting van deze uitwisseling.